

هدایت الهی

بخش اول
درباره

عامل اصلی ادامه حیات و هستی موجودات «آب» است.

نموده

۱ آب، مایه حیات و اساس زندگی در جهان هستی است. ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ (انبیاء، ۳۰)

۲ آب، نیازهای جسمی و طبیعی انسان را برطرف می‌کند و حیات‌بخش دنیای مادی، از جمله ما انسان‌ها است. ﴿لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مِّتًا﴾ (فرقان، ۴۶)

انفال، ۲۴

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ

إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ﴾

ای کسانی که ایمان آورده‌اید،

دعوت خدا و پیامبر را اجابت کنید؛

هرگاه که شما را به چیزی فرامی‌خواند که به شما زندگی و حیات می‌بخشد.

پیام‌آیه

۱ دعوت خدا و رسول او به سوی چیزی است که حیات واقعی اهل ایمان در آن می‌باشد.

۲ انسان‌ها باید برای رستگاری، دعوت خدا و رسولش را اجابت کنند.

انسان نیاز دائمی به داشتن برنامه برای پاسخگویی به نیازهایش دارد **به همین علت** در طول تاریخ همواره برنامه‌های متفاوت و گاه متضادی از طرف مکاتب بشری ارائه شده است.

پرسش‌های مهم

- ۱- آیا انسان می‌تواند با تکیه بر عقل خویش برنامه کاملی را برای سعادت خود ارائه دهد؟
- ۲- به راستی یک برنامه مناسب برای سعادت انسان چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟
- ۳- آیا برنامه‌ای که فقط سعادت دنیای انسان را دربرگیرد، کامل است؟
- ۴- آیا می‌توان به برنامه‌های مکاتب بشری اعتماد کرد و زندگی را براساس آن‌ها بنا نهاد؟

نیازهای برتر

● انسان‌ها در زندگی دو دسته نیاز دارند:

۱) نیازهای طبیعی و غریزی

- این نیازها با موجودات زنده مشترک است.
  - خداوند پاسخ این نیازها را در جهان خلقت آماده کرده است.
  - خداوند راه آگاه‌شدن از این پاسخ‌ها را به انسان نشان داده است.
- مثال:** انسان در وقت گرسنگی به سراغ غذا و به وقت تشنگی به سراغ آب می‌رود.

● هنگامی که انسان، اندکی از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد، خود را با نیازهای مهم‌تری روبه‌رو می‌بیند:

۲) نیازهای برتر و والاتر

- این نیازها برآمده از سرمایه‌های ویژه انسان است.
- پاسخ به این نیازها سعادت انسان را تضمین می‌کند.
- این نیازها به تدریج به دل‌مشغولی، دغدغه و به سؤال‌هایی تبدیل می‌شود.
- تا پاسخ این نیازها پیدا نشود انسان آرام نمی‌گیرد.

نیازهای برتر انسان

۱) شناخت هدف زندگی

اگر انسان هدف زندگی را نشناسد یا در شناخت آن خطا کند ← عمر خود را از دست می‌دهد.

پرسش‌های مهم

- ۱- انسان برای چه زندگی می‌کند؟
  - ۲- برای چه هدفی می‌توان با اطمینان خاطر زندگی را صرف کرد؟
- دعای امام سجاد علیه السلام در مورد شناخت هدف زندگی: «خدایا ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریدی.»

۲) درک آینده خویش

انسان با این سؤالات مهم و اساسی روبه‌رو است که:

پرسش‌های مهم

- ۱- آینده انسان چگونه است؟
- ۲- آیا زندگی او با مرگ تمام می‌شود یا دفتر حیات او به شکل دیگری گشوده می‌گردد؟
- ۳- اگر حیات به شکل دیگری ادامه می‌یابد و انسان زندگی ابدی را پس از مرگ آغاز خواهد کرد، نحوه زندگی او پس از مرگ چگونه است؟
- ۴- زاد و توشه سفر به جهان دیگر چیست؟
- ۵- خوشبختی در سرای دیگر در گرو انجام چه کارهایی است؟

که چرا غافل از احوال دل خویشتم

روزها فکر من این است و همه شب سخنم

به کجا می‌روم آخر نمایی وطنم

از کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود

ابیات بالا به درک آینده خویش از نیازهای برتر اشاره دارد.

پاسخ به این سؤال‌ها فقط از عهده کسی برمی‌آید که کاملاً از جهان دیگر و زندگی پس از مرگ آگاه باشد و زاد و توشه آن را بشناسد و به دیگران اطلاع دهد.

۳) کشف راه درست زندگی

- ۱) راه زندگی یا «چگونه‌زیستن» با دو نیاز قبل ارتباط دقیقی دارد و دغدغه دیگر انسان‌های فکور و خردمند است.
- ۲) این دغدغه به این دلیل جدی است که انسان یک بار به دنیا می‌آید و یک بار زندگی را تجربه می‌کند.
- ۳) انسان باید راهی انتخاب کند که مطمئن باشد از همه سرمایه‌های خود به خوبی استفاده کند و به هدف برتر خلقت خود برسد.

تدبر در قرآن

در آیات سوره عصر، تدبر کنید و به سؤال‌های مطرح‌شده پاسخ دهید:

عصر، ۱-۳

﴿و العصر، ان الانسان لفي خسر
الا الذين امنوا و عملوا الصالحات
و تواصلوا بالحق و تواصلوا بالصبر﴾

سوگند به عصر [غلبه حق بر باطل] که واقعاً انسان دستخوش زیان است.
مگر کسانی که گرویده و کارهای شایسته کرده‌اند،
و همدیگر را به حق سفارش و به شکیبایی توصیه کرده‌اند.

۱- خداوند در این سوره به چه چیزی سوگند خورده است؟ چرا؟

پاسخ: زمان، زیرا زمان یعنی گذشت عمر انسان و بزرگ‌ترین سرمایه انسان، عمر و فرصت اوست.

۲- چه زیان و خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟

پاسخ: زیان عدم استفاده درست از زندگی و کشف کردن راه درست زندگی.

۳- چه کسانی دچار خسارت و زیان نمی‌شوند؟

پاسخ: کسانی که ایمان بیاورند، عمل صالح انجام دهند و به حق و صبر توسل جویند.

ویژگی پاسخ‌ها به نیازهای برتر

۱ پاسخ باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؛ زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است، در صورتی که عمر انسان محدود

است و فرصتی برای تجربه کافی ندارد ← راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد است.

۲ همه‌جانبه باشد؛ به طوری که به نیازهای مختلف انسان به صورت هماهنگ پاسخ دهد.

ابعاد روحی، جسمی، فردی و اجتماعی انسان پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند ← باید به همه نیازها پاسخ دهد.

پاسخگوی واقعی نیازهای برتر

کسی می‌تواند پاسخ نیازهای انسان را بدهد که: ۱ آگاهی کاملی از خلقت انسان داشته باشد. ۲ جایگاه انسان را در نظام هستی بشناسد. ۳ ابعاد دقیق

و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی انسان را بشناسد. ۴ بداند انسان‌ها پس از مرگ چه سرنوشتی دارند و چه عاقبتی در انتظار آن‌هاست.

فعالیت کلاسی

الف آیا دستگاه تفکر انسان به تنهایی می‌تواند به نیازهای بنیادین، پاسخ کامل و جامع دهد؟ چرا؟

پاسخ: خیر، زیرا نمی‌تواند تمام اطلاعات مورد نیاز برای تصمیم‌گیری را جمع‌آوری کند.

ب آیا انسان به تنهایی می‌تواند مسیر سعادت را طراحی کند؟ چرا؟

پاسخ: خیر، زیرا انسان اطلاعات صحیح و کامل را برای طراحی این مسیر در اختیار ندارد.

شیوه هدایت خداوند

خداوند همه موجودات را هدایت می‌کند ← این هدایت متناسب با ویژگی‌های وجودی هر مخلوق است.

چون شیوه هدایت براساس سرمایه‌های موجودات است ← انسان به شیوه خاص خود هدایت می‌شود.

سرمایه‌های انسان: ۱ قدرت تفکر و اندیشه ۲ قدرت اختیار و انتخاب

براساس این دو سرمایه ۱ انسان درباره هر کاری که می‌خواهد انجام دهد، تفکر می‌کند.

۲ اگر تشخیص داد که آن کار مفید است و او را به هدفش می‌رساند، آن را انتخاب می‌کند و انجام می‌دهد.

← به دلیل این ویژگی‌های انسان، خداوند برنامه هدایت او را توسط پیامبران می‌فرستد.

برنامه هدایت پیامبران می‌تواند به سؤالات بنیادین بشر پاسخ دهد.

انسان با عقل خود در پیام الهی تفکر می‌کند و با کسب معرفت و تشخیص بایدها و نبایدها، راه صحیح زندگی را درمی‌یابد و پیش می‌رود.

حدیث

امام کاظم علیه السلام به شاگرد برجسته خود هشام بن حکم فرمود:

«ای هشام! خداوند رسولانش را به سوی بندگانش نفرستاد **جز این که** ← این بندگان در پیام الهی تعقل کنند.

کسانی این پیام را می‌پذیرند که ← از معرفت بالاتری برخوردار باشند.

هر کس که در تعقل و تفکر برتر است ← نسبت به فرمان الهی داناتر است.»

آن کس که عقلش کامل‌تر است ← رتبه‌اش در دنیا و آخرت بالاتر است.

بر اساس حدیث ← با کنار هم قراردادن عقل و وحی به پاسخ سؤال‌های اساسی می‌توان رسید.

← انسان می‌تواند راه‌های دیگر را نیز برگزیند، ولی زیان خواهد کرد.

انسان، ۳

﴿اَنَا هَدِيْنَاهُ السَّبِيْلَ

به درستی که ما به او راه را نشان دادیم

اَنَا شَاكِرًا وَاَنَا كَفُوْرًا﴾

خواه شاکر باشد خواه ناسپاس باشد.

پیام‌آیه

۱ اگر کسی در زندگی برنامه دیگری جز برنامه خداوند که از طریق پیامبران فرستاده شده، انتخاب کند ناسپاسی کرده است.

۲ انسانی که برنامه‌ای غیر از برنامه خداوند انتخاب کرده، ناسپاس است چون برنامه اطمینان‌بخش را دیده است اقا از آن سرپیچی کرده است.

تکمیل کنید:

اگر خداوند به سؤال‌های اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند، انسان در قیامت می‌تواند بگوید: **من دلیل و حجتی برای هدایت شدن نداشتم.**

خداوند در قرآن کریم درباره تمام و کامل شدن حجت الهی با فرستادن انبیا فرموده است:

﴿وَسَلِّمْ مَبْشُرِينَ وَمَنْذُرِينَ لِنَلَّا يَكُوْنُ لِلنَّاسِ عَلٰى اَللّٰهِ حِجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اَللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا﴾

(نساء، ۱۶۵)

«رسولانی (را فرستاد که) بشارت‌دهنده و انذارکننده باشند، تا بعد از آمدن پیامبران، برای مردم در مقابل خداوند، دستاویز و دلیلی نباشد.»

خداوند با فرستادن رسولان الهی راه **بهبان و دستاویز** را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

اندیشه و تحقیق

۱- آیا می‌توانیم پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه فردی واگذار کنیم؟ چرا؟

خیر؛ زیرا پاسخ‌ها باید مطمئن، جامع و همه‌جانبه باشد و در صورت اشتباه‌بودن، ضرر آن قابل جبران نیست.

۲- آیا انسان می‌تواند پاسخ‌دادن به این نیازها را نادیده بگیرد و براساس ضرب‌المثل «هر چه پیش آید خوش آید» رفتار کند؟ چرا؟

خیر؛ زیرا در این صورت عمر خود را که سرمایه‌ای گران‌بها است از دست داده است و جز حسرت و پشیمانی در صورت اشتباه، به دست نخواهد آورد.

۳- شعر زیر با کدام‌یک از نیازهای برتر انسان مرتبط است؟ چرا؟

مرد خردمند هنرپیشه را	عمر دو بایست در این روزگار
تا به یکی تجربه آموختن	با دگری تجربه بردن به کار

این شعر بیانگر نیاز «کشف راه درست زندگی» است.

سؤال‌های امتحانی

الف) ترجمه و پیام آیات و احادیث

۱- با توجه به آیات ﴿و العصر ان الانسان لفي خسر الا الذين آمنوا و عملوا الصالحات و تواصلوا بالحق و تواصلوا بالصبر﴾ پاسخ دهید:
الف) ترجمه آیه را بنویسید.

ب) چه کسانی زیانکار هستند؟

پ) چه کسانی زیانکار نیستند؟

۲- ترجمه آیه ﴿یا ایها الذین امنوا استجبوا لله و للرسول اذا دعاکم لما یحییکم﴾ را بنویسید. این آیه، حیات انسان را در چه چیزی می‌داند؟

۳- با توجه به آیه ﴿انا هدیناه السبیل اقا شاکراً و اقا کفوراً﴾ چه کسی ناسپاس است؟

۴- براساس آیات قرآن، چه چیزی سبب می‌شود انسان در روز قیامت دستاویزی نداشته باشد؟

ب) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص نمایید.

۵- انسان‌ها نیازهای غریزی و نیازهای برتر دارند.

۶- انسان با کمک عقل و وحی به پاسخ سوالات اساسی خود می‌رسد.

۷- شناخت هدف درست زندگی تنها دغدغه انسان‌های فکور و خردمند است.

۸- پاسخ‌های بنیادین باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد.

۹- هدایت یک اصل خاص برای انسان‌ها است.

پ) جملات زیر را با کامل‌ترین و کوتاه‌ترین کلمات مناسب تکمیل کنید.

۱۰- خداوند هر مخلوقی را ..... با ویژگی‌های وجودش هدایت می‌کند.

۱۱- انسان‌ها دو ویژگی تفکر و ..... را دارند.

۱۲- قرآن کریم کسانی که با دست خالی دنیا را ترک کنند، ..... می‌گوید.

۱۳- پاسخ به نیازها باید ..... باشد به طوری که به نیازهای مختلف انسان پاسخ دهد.

۱۴- خداوند هر مخلوقی را برای ..... خلق می‌کند.

۱۵- انسان با ..... در پیام الهی تفکر می‌کند و با کسب معرفت راه صحیح زندگی را انتخاب می‌کند.

۱۶- خداوند دو حجت بر انسان دارد یکی عقل و دیگری .....

ت) به سوالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

۱۷- خداوند چگونه حجت را بر انسان تمام کرده است؟

۱۸- کسی که راه درست را نمی‌پذیرد، چه نامیده می‌شود؟

۱۹- پاسخ‌ها به نیازهای بنیادین چه ویژگی‌هایی باید داشته باشند؟

۲۰- هدایت مخلوقات چگونه است؟

۲۱- چرا شیوه هدایت مخلوقات متفاوت است؟

۲۲- پاسخ به نیازهای طبیعی و غریزی چگونه داده شده است؟

۲۳- چرا نیازهای متعالی منجر به درد و دغدغه می‌شود؟

۲۴- چه نیازهای برتری برای انسان وجود دارد؟ (۲ مورد)

۲۵- آیا کشف راه درست زندگی ارتباطی با نیازهای دیگر متعالی انسان دارد؟

ث) اصطلاحات زیر را تعریف کنید.

۲۶- قدرت اختیار؛

۲۷- ناسپاس؛

☒	☒
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

- ج) به سؤالات زیر پاسخ تشریحی دهید.
- ۲۸- دو دسته نیازهای اصلی انسان را شرح دهید.
- ۲۹- چه سؤال‌هایی در مورد درک آینده انسان پرسیده می‌شود؟
- ۳۰- ویژگی‌های درست و قابل اعتماد بودن و همه‌جانبه بودن را در مورد سؤالات اساسی توضیح دهید.
- ۳۱- چرا هدایت موجودات متفاوت است؟
- ۳۲- امام کاظم علیه السلام در مورد پیام الهی به شاگرد خود هشام بن حکم چه فرمودند؟
- ۳۳- چرا انتخاب راه درست غیر از راه پیامبران الهی سبب خسران و ضرر می‌شود؟
- ۳۴- در قرآن چه کسانی ناسپاس به هدایت الهی شناخته شده‌اند؟

پاسخ سؤال‌های امتحانی

- ۱- الف) قسم به زمان، به درستی که انسان در زیان است مگر کسانی که ایمان آوردند و کار شایسته انجام دادند و به حق توسل یافتند و به صبر توسل یافتند.
- ب) کسانی که ایمان و عمل صالح ندارند.
- پ) هر کسی ایمان بیاورد، عمل صالح انجام دهد و به حق و صبر توسل جوید.
- ۲- «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! دعوت خدا و پیامبر را اجابت کنید هرگاه که شما را به چیزی فرامی‌خواند که به شما زندگی و حیات می‌بخشد.» این آیه حیات انسان را در پاسخگویی انسان‌ها به دعوت خدا و رسول او می‌داند.
- ۳- کسی که هدایت را ببیند و آن را قبول نکند ناسپاس است.
- ۴- چون خداوند برای هدایت انسان، پیامبران الهی را فرستاده است انسان‌ها در روز قیامت بهانه و دستاویزی نخواهند داشت.
- ۵- درست
- ۶- درست
- ۷- نادرست
- ۸- درست
- ۹- نادرست
- ۱۰- متناسب
- ۱۱- اختیار
- ۱۲- ناسپاس
- ۱۳- همه‌جانبه
- ۱۴- هدفی خاص
- ۱۵- عقل خود
- ۱۶- پیامبران الهی
- ۱۷- با فرستادن پیامبران
- ۱۸- ناسپاس
- ۱۹- ۱) درست و قابل اعتماد ۲) همه‌جانبه
- ۲۰- متناسب با ویژگی‌های هر موجود
- ۲۱- زیرا سرمایه‌های موجودات متفاوت است.
- ۲۲- در جهان خلقت و مادی پاسخ داده شده است.
- ۲۳- زیرا این نیازها دغدغه انسان‌های خردمند فکور است.
- ۲۴- ۱) کشف راه درست زندگی ۲) شناخت هدف زندگی
- ۲۵- بله، کشف راه درست زندگی در ارتباط نزدیک با نیازهای دیگر انسان است.
- ۲۶- قدرتی که براساس آن، انسان کاری را که می‌خواهد انجام بدهد، انتخاب می‌کند.
- ۲۷- انسانی که زیانکار است و برنامه هدایت الهی را نمی‌پذیرد.
- ۲۸- یک دسته نیازهای طبیعی و غریزی انسان هستند که پاسخ آن‌ها در طبیعت آمده است، مثل نیاز به غذا و آب و لباس و پوشاک. دسته دوم نیازهای برتر و متعالی انسان هستند، مانند کشف راه درست زندگی و درک آینده خویش.
- ۲۹- ۱) آینده انسان چگونه است؟
- ۲) آیا زندگی انسان با مرگ تمام می‌شود یا دفتر حیات وی به شکل دیگری گشوده می‌شود؟
- ۳۰- الف) جواب‌ها باید درست و قابل اعتماد باشد، زیرا هر پاسخ مشکوک و احتمالی نیازمند تجربه و آزمون است، در حالی که عمر انسان محدود است و چنین تجربه‌ای را نمی‌تواند داشته باشد.
- ب) جواب‌ها باید همه‌جانبه باشد به طوری که به جنبه‌های مختلف وجود انسان جواب دهد و ره‌توشه وی برای جهان آخرت باشد.
- ۳۱- چون ویژگی‌های مخلوقات متفاوت است و هدایت براساس ویژگی‌های هر موجودی است، پس هدایت موجودات متفاوت است.
- ۳۲- امام کاظم علیه السلام فرمودند: «خداوند پیام الهی را فرستاده است تا بندگان در پیام الهی تعقل کنند. کسانی این پیام را بهتر درک می‌کنند که معرفت بالاتری داشته باشند.»
- ۳۳- زیرا چنین کسی مانند شخصی است که در هنگام تشنگی، آب گوارا را از دست دوست نگیرد و به بهانه این‌که انتخاب خودم است، جام زهری را که ظاهراً شیرین است بنوشد.
- ۳۴- از دید قرآن کسانی که برنامه اطمینان‌بخش الهی را دیده‌اند ولی آن را انتخاب نکرده‌اند، ناسپاس شناخته می‌شوند.

تداوم هدایت

خداوند با لطف و رحمت خود، انسان را تنها نگذاشت و هدایت انسان را بر عهده گرفت. راهی را در اختیار او قرار داد که همان راه مستقیم خوشبختی است.

پرسش مهم

آیا خداوند یک راه و یک دین برای مردم فرستاده یا راه‌ها و ادیان متعددی در اختیار انسان قرار داده است؟

تدبیر در قرآن

به ترجمه آیات زیر توجه کنید و به سؤال‌های طرح‌شده، پاسخ دهید:

- «خداوند از دین همان را برایتان بیان کرد که نوح را بدان سفارش نمود. و آنچه را ما به تو وحی کردیم و به ابراهیم و موسی و عیسی توصیه نمودیم، این بود که دین را به پا دارید و در آن تفرقه نکنید.» (شوری، ۱۱۳)
- «قطعاً دین نزد خداوند، اسلام است و اهل کتاب در آن، راه مخالفت نپیمودند مگر پس از آن که به حقانیت آن آگاه شدند، آن هم به دلیل رشک و حسدی که میان آنان وجود داشت.» (آل عمران، ۸۰)
- «[این دین] آئین پدرتان ابراهیم است و او شما را از پیش مسلمان نامید.» (بقره، ۱۲۸)
- «ابراهیم نه یهودی بود و نه مسیحی؛ بلکه یکتاپرست (حق‌گرا) و مسلمان بود.» (آل عمران، ۶۷)

پرسش‌های مهم

۱- خداوند از پیامبران می‌خواهد در چه چیز تفرقه نکنند؟

پاسخ: در به پا داشتن دین الهی که برای همه پیامبران یکی است.

۲- دین مورد قبول نزد خداوند کدام است؟

پاسخ: اسلام

۳- اهل کتاب [یهودیان و مسیحیان] درباره چه چیز اختلاف کردند؟ علت اختلاف آن‌ها چه بود؟

پاسخ: درباره دین پسندیده الهی که اسلام نام دارد. آنان به دلیل رشک و حسد اختلاف نمودند.

۴- حضرت ابراهیم چه دینی داشت؟

پاسخ: ایشان یکتاپرست (حق‌گرا) و مسلمان بود.

۵- مسیحیان و یهودیان او را پیرو چه آیینی می‌دانستند؟

پاسخ: آنان ابراهیم علیه السلام را یهودی یا مسیحی می‌دانستند.

دین یعنی «راه» و «روش»، راه و روشی که خداوند برای زندگی انسان‌ها برگزیده، همان دین الهی یا اسلام است.

- ← خداوند یک دین برای انسان‌ها فرستاده است.
- ← براساس آیات قرآن
- ← به همه پیامبران فرمان داده است تا همان دین را تبلیغ کنند و راه تفرقه در پیش نگیرند.
- ← پیامبران این فرمان را اطاعت کرده و مأموریت خود را انجام داده‌اند.

پرسش‌های مهم

- ۱- چرا خداوند فقط یک دین برای هدایت بشر فرستاده است؟
- ۲- با وجود یکی بودن دین، چرا خداوند پیامبران متعدّد فرستاده است؟
- ۳- چرا بعد از پیامبر اکرم ﷺ پیامبر جدیدی نمی‌آید و پیامبری به ایشان ختم می‌شود؟

فطرت مشترک، منشأ دین واحد

فطرت یعنی نوع خاص آفرینش. فطرت انسان یعنی آفرینش خاص انسان و ویژگی‌هایی که خداوند در اصل آفرینش انسان قرار داده است. انسان‌ها در برخی خصوصیات مانند نژاد، زبان و آداب و رسوم با یکدیگر تفاوت دارند، ولی در ویژگی‌های فطری، مشترک هستند.

- ← ۱ برخورداری از استعداد تفکر و قدرت اختیار
  - ← ۲ دوست داشتن فضیلت‌های اخلاقی مانند عدالت و خیرخواهی و بی‌زاری از رذائل اخلاقی مانند ظلم، حسادت و دروغ
  - ← ۳ به دنبال زیبایی‌ها و خوبی‌ها و کمالات نامحدود بودن
  - ← ۴ گریزانی از نابودی و فنا و جست‌وجوی زندگی جاودانه
- نمونه‌هایی از ویژگی‌های فطری مشترک انسان‌ها

چون ویژگی‌های فطری انسان مشترک است ← خداوند یک برنامه کلی برای هدایت به انسان‌ها داده تا آن‌ها را به هدف مشترکی که در خلقتشان قرار داده، برساند ← اسلام

«اسلام یعنی تسلیم بودن در برابر خداوند»

- ← خدای یگانه و دوری از شرک
  - ← فرستادگان الهی و راهنمایان دین
  - ← سرای آخرت و پاداش و حسابرسی عادلانه
  - ← عادلانه بودن نظام هستی
- اسلام یعنی ایمان به

- ← با انجام واجبات دین و ترک حرام‌های آن، خداوند را عبادت و بندگی کند.
  - ← ویژگی‌های مثبت اخلاقی مانند عفت، راستگویی، امانتداری را کسب نماید و از رذائل اخلاقی مانند ظلم، نفاق، دروغ و ریا دوری کند.
  - ← جامعه‌ای دینی براساس عدالت بنا نماید.
- اسلام در حیطه عمل یعنی

- ← محتوای اصلی دعوت پیامبران یکسان است و همه آن‌ها یک دین آورده‌اند.
  - ← تعالیم انبیا در برخی احکام فرعی، متناسب با زمان و سطح آگاهی مردم و نیازهای هر دوره متفاوت است.
  - ← تفاوت در احکام سبب تفاوت در اصل دین نشده است.
- نتیجه

علل فرستادن پیامبران متعدد

الف) استمرار و پیوستگی در دعوت

لازمه ماندگاری و استقرار یک پیام، تبلیغ دائمی و مستمر آن است. تداوم تلاش پیامبران در تبلیغ دین الهی و مبارزه با شرک و ظلم سبب شد تا این تعالیم بین مردم ریشه بزند و جزء سبک زندگی آنان شود و دشمنان دین نتوانند آن را به راحتی کنار بگذارند.

ب) رشد تدریجی سطح فکر مردم

سطح فکری مردم به مرور و به صورت تدریجی رشد می‌کرد. برای همین باید در هر عصر پیامبر جدیدی مبعوث می‌شد تا اصول ثابت دین الهی را در حد و اندازه فهم مردم زمان خود بیان کند.

همه پیامبران در مورد توحید، معاد و عدالت خداوند سخن گفته‌اند ← اقا در حد فهم و درک مردم زمان خود.

حدیث

پیامبر اکرم ﷺ فرمود:

ما پیامبران، مأمور شده‌ایم

که با مردم به اندازه عقلشان سخن بگوییم.

إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أَمْرُنَا

أَنْ نَكَلِّمَ النَّاسَ عَلَىٰ قَدْرِ عَقُولِهِمْ

پیام حدیث

یکی از دلایل آمدن پیامبران متعدد، رشد تدریجی سطح فکر اقوام بوده است.

ب) تحریف تعلیمات پیامبر پیشین

دلایل از بین رفتن و تحریف تعلیمات پیامبران

- ۱) ابتدایی بودن سطح فرهنگ و زندگی اجتماعی مردم
- ۲) عدم توسعه کتابت

چون این تعالیم از بین می‌رفت باید پیامبران بعدی می‌آمدند تا تعلیمات صحیح و اصیل را به مردم ابلاغ کنند.

عوامل ختم نبوت

خداوند پیامبران را می‌فرستد و اوست که نیاز یا عدم نیاز به پیامبر را در هر زمان تشخیص می‌دهد؛ پس تعیین زمان ختم نبوت با خداست. زیرا اوست که دقیقاً می‌داند عوامل ختم نبوت فراهم شده یا نه. مثلاً یکی از عوامل بی‌نیازی از آمدن کتاب آسمانی جدید، حفظ کتاب آسمانی از تحریف است، اما تشخیص این که مردم در چه زمانی به مرحله‌ای می‌رسند که می‌توانند کتاب آسمانی خود را حفظ کنند در توانایی انسان نیست و فقط خداوند این علم را دارد.

۱- آمادگی جامعه بشری برای دریافت برنامه کامل زندگی

یکی از عوامل اصلی تجدید نبوت، پایین بودن سطح درک انسان‌ها و عدم توانایی در گرفتن برنامه زندگی است. در عصر نزول قرآن، این مشکل حل شده بود و رشد عقلی بشر به جایی رسیده بود که بتواند برنامه کامل زندگی را دریافت کند.

با ورود اسلام به سرزمین‌های دیگری مانند ایران، عراق، مصر و شام، نهضت‌های علمی و فرهنگی بزرگی آغاز شد و دانشمندان و عالمان فراوانی ظهور کردند.

۲- حفظ قرآن کریم از تحریف

عنایت الهی همراه قرآن بود.

در این دوره، قرآن دچار تحریف نشد زیرا

پیامبر اکرم ﷺ در حفظ و نگهداری قرآن اهتمام ورزید.

به همین علت قرآن نیاز به «تصحیح» ندارد و جاودانه باقی خواهد ماند.

۳- وجود امام معصوم پس از پیامبر اکرم ﷺ

تعیین امام معصوم از طرف خداوند انجام شد و تداوم مسئولیت‌های پیامبر ﷺ پس از ایشان به دلیل وجود امام معصوم میسر شد. به همین دلیل جامعه دچار کمبود از جهت رهبری و هدایت نشد.

۴- پویایی و روزآمد بودن دین اسلام

ویژگی دین اسلام آن است که می‌تواند به سؤال‌ها و نیازهای انسان در همهٔ زمان‌ها و مکان‌ها پاسخ دهد به همین دلیل این دین ماندگار است. انسان‌ها در زندگی فردی و اجتماعی خود دو دسته نیاز دارند:

این نیازها همواره برای بشر وجود داشته است و از بین نمی‌رود.

نیازهای ثابت: دین اسلام برای تأمین این نیازها قوانین ثابت و مشخصی دارد.

مثال: امنیت، عدالت، دادوستد با دیگران، تشکیل خانواده، تعلیم و تربیت و حکومت

نیازهای متغیر: نیازهای متغیر از درون نیازهای ثابت به وجود می‌آیند مانند این که دادوستد، نیاز ثابتی است اما نحوه و شیوهٔ تأمین آن در زمان‌های مختلف متفاوت بوده است. قرآن کریم برای این نیاز یک قاعده و اصل ثابت دارد، ﴿احلَّ اللهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الزَّيْبَ...﴾ «خداوند معامله را حلال کرده است اما ربا را حرام» شیوهٔ دادوستد ممکن است در هر زمان تغییر کند، مثلاً یک روز کالا را با کالا عوض می‌کردند، روز دیگر با سکه و یک روز هم پول اعتباری یعنی اسکناس به بازار آمد. این شکل‌های خاص نیازهای متغیر ما هستند که فقیهان و مجتهدان براساس اصل ثابت با تحقیق و مطالعه در کتاب و سنت شکل‌های خاص ربا و معامله در هر زمان را مشخص می‌کنند.

اختیارات حاکم و نظام اسلامی: راه دیگر اسلام برای پاسخ گفتن به نیازهای جدید، اختیارات حاکم نظام اسلامی است. این اختیارات بیشتر در مواردی است که یک مورد مهم با یک مورد مهم‌تر در تضاد قرار می‌گیرد و شرایط ویژه‌ای پیش می‌آورد که نیازمند قانون جدید است و حاکم اسلامی می‌تواند این قانون را وضع کند.

مثال: در دین اسلام هر کس نسبت به مال حلال خود دارای اختیار است و می‌تواند در هر جا که می‌خواهد از آن استفاده کند اما اگر حکومت اسلامی تشخیص دهد، برای استقلال سیاسی و اقتصادی کشور می‌تواند با مقرراتی از تجارت آزادانه جلوگیری کند و در صادرات و واردات محدودیت ایجاد کند. براساس ویژگی‌های بیان‌شده، دین آخرین پیامبر الهی کامل‌ترین و شایسته‌ترین برنامه برای هدایت تمامی انسان‌ها در همهٔ زمان‌هاست و دیگر نیازی به آمدن پیامبر جدید نیست.

بر او خلق جهان گشته مسافر
دلیل و رهنمای کاروان‌اند
هم او اول هم او آخر در این کار
بر او نازل شده «أدعوا الی الله»
گرفته دست جان‌ها دامن وی

یکی خط است ز اول تا به آخر
در این ره، انبیا چون ساریان‌اند
وز ایشان سید ما گشته سالار
بر او ختم آمده پایان این راه
شده او پیش و دل‌ها جمله در پی

وظیفهٔ پیروان پیامبران گذشته

خداوند فقط یک دین برای هدایت انسان‌ها آفریده است که به آن «صراط مستقیم» یا «اسلام» گفته می‌شود. فرستادن پیامبر ﷺ و کتاب جدید نشان می‌دهد که بخشی از تعلیمات پیامبر قبلی برای مردم مناسب نیست و نمی‌تواند پاسخگوی نیازها باشد.

بشارت پیامبر بعدی را می‌داد.

بر پیروی از پیامبر بعدی تأکید می‌کرد.

در حال حاضر به جز قرآن هیچ کتاب دیگری که تحریف نشده باشد، وجود ندارد.

آل عمران، ۸۵

و هر کس که دینی جز اسلام اختیار کند
از او پذیرفته نخواهد شد
و در آخرت از زیانکاران خواهد بود.

﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا
فَلَنْ يَقْبَلَ مِنْهُ
وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

پیام آیه

- ۱ پیامبران مردم را به یک چیز و آن هم ایمان به خدای واحد، دعوت می کردند.
- ۲ هر کس به آخرین پیامبر الهی ایمان بیاورد، در واقع به تعالیم تمام پیامبران سابق نیز ایمان آورده است. برخی تصور می کنند پیامبران مانند فروشندگان کالا، هر کدام برای خود مغازه هایی باز کرده اند. در صورتی که پیامبران مانند معلمان یک مدرسه در پایه های مختلف به ترتیب تدریس می کنند.
- پیامبران
- همه یک راه و یک سخن داشته اند و همه یکدیگر را تأیید کرده اند.
- اگر کسی به آخرین پیامبر الهی ایمان بیاورد، به همه پیامبران الهی ایمان آورده است.

سؤال های امتحانی

الف) ترجمه آیات و احادیث

- ۱- حدیث شریف «أَنَا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أَمَرْنَا أَنْ نَكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عَقُولِهِمْ» به چه موضوعی اشاره دارد؟
- ۲- پیام آیه «ابراهیم نه یهودی بود و نه مسیحی، بلکه یکتاپرست و مسلمان بود» را بنویسید.
- ۳- منظور از «دین پسندیده، نزد خداوند اسلام است» چیست؟
- ۴- مطابق آیه ﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ﴾ چه کسی در آخرت جزء زیانکاران است؟
(ب) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص نمایید.
- ۵- پیامبر اسلام ﷺ، دین جدیدی برای آخرین پیام الهی آورد.
- ۶- از بین رفتن و تحریف تعلیمات انبیای پیشین از دلایل آمدن پیامبر جدید بود.
- ۷- فطرت به معنی ویژگی مشترک بین موجودات مختلف است.
- ۸- تعالیم پیامبران الهی یکسان بوده و تنها برخی احکام متفاوت بوده است.
- ۹- هر پیامبری فقط وظیفه تبلیغ دین خود را داشت.
- (پ) جملات زیر را با کامل ترین و کوتاه ترین کلمات مناسب تکمیل کنید.
- ۱۰- فطرت به معنی نوع خاص ..... می باشد.
- ۱۱- اسلام به معنی ..... در مقابل خداوند است.
- ۱۲- لازمه ماندگاری و استقرار یک پیام، ..... و مستمر است.
- ۱۳- دین اسلام پاسخ همه سؤال ها و ..... را در خود دارد.
- ۱۴- به علت ابتدایی بودن سطح فرهنگ، تعلیمات انبیا به تدریج دچار ..... می شد.
- ۱۵- به سبب ویژگی های مشترک یا ..... خداوند یک برنامه کلی به انسان ها داده است.
- (ت) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.
- ۱۶- خداوند از پیامبران، عدم تفرقه در چه چیزی را خواسته است؟
- ۱۷- اسلام به چه معناست؟
- ۱۸- دو دسته نیازهای اصلی انسان چیست؟
- ۱۹- حضرت ابراهیم چه دینی داشت؟
- ۲۰- دو مورد از موارد مهم ایمان در تعالیم انبیا را بنویسید.
- ۲۱- چرا تعلیمات دینی دستخوش تحریف می شد؟
- ۲۲- لازمه ماندگاری و استقرار یک پیام چیست؟
- ۲۳- چرا احکام دین در دوره های مختلف، متفاوت بوده است؟

ث) اصطلاحات زیر را تعریف کنید.

۲۴- فطرت:

۲۵- اسلام:

ج) به سؤالات زیر پاسخ تشریحی دهید.

۲۶- تأثیر سطح دانش اقوام مختلف را بر تعلیمات انبیا بنویسید.

۲۷- عواملی را که باعث می‌شد تعلیمات پیامبران دچار فراموشی و تحریف شود، توضیح دهید.

۲۸- چرا انسان‌ها نام مشترک انسان را گرفته‌اند؟

۲۹- در حیطة عمل، خداوند از انسان چه چیزی می‌خواهد؟

۳۰- «آمادگی جامعه بشری برای دریافت برنامه کامل زندگی» را توضیح دهید.

۳۱- دین اسلام چه نگاهی به نیازهای ثابت و متغیر انسان‌ها دارد؟

پاسخ سؤال‌های امتحانی

- ۱- این حدیث به «رشد تدریجی سطح فکر مردم» به عنوان یکی از دلایل آمدن پیامبران متعدّد اشاره می‌کند.
- ۲- یهودیان و مسیحیان می‌خواستند حضرت ابراهیم علیه السلام را پیرو دین تحریف‌شده خود بگویند ولی ابراهیم علیه السلام یکتاپرست (حق‌گرا) بود.
- ۳- خداوند یک دین را فرستاده است که آن نیز اسلام نام دارد.
- ۴- هر کسی در آخرت، دینی جز اسلام داشته باشد، از زیان کاران است.
- ۵- نادرست
- ۶- درست
- ۷- نادرست
- ۸- درست
- ۹- نادرست
- ۱۰- آفرینش
- ۱۱- تسلیم شدن
- ۱۲- تبلیغ دائمی
- ۱۳- نیازها
- ۱۴- تحریف
- ۱۵- فطرت
- ۱۶- در برپاداشتن دین
- ۱۷- تسلیم بودن در برابر خداوند
- ۱۸- (۱) نیازهای ثابت (۲) نیازهای متغیر
- ۱۹- یکتاپرست (حق‌گرا) و مسلمان بود.
- ۲۰- (۱) ایمان به خدای یگانه و دوری از شرک
- (۲) ایمان به فرستادگان الهی و راهنمایان دین
- ۲۱- به علت ابتدایی بودن سطح فرهنگ و عدم توسعه کتابت
- ۲۲- تبلیغ مستمر و دائمی آن پیام
- ۲۳- به علت تفاوت سطح درک و فهم مردم هر زمان
- ۲۴- نوع خاص آفرینش را فطرت می‌گویند.
- ۲۵- تسلیم شدن در برابر خداوند
- ۲۶- سطح فکری هر قوم به مرور به صورت تدریجی رشد می‌کرد. به همین دلیل باید در هر عصر پیامبر جدیدی می‌آمد تا اصول ثابت دین الهی را در حد و اندازه فهم مردم زمان خود توضیح دهد.
- ۲۷- به دلیل ابتدایی بودن سطح فکر و فرهنگ اقوام مختلف و عدم توسعه کتابت، تعالیم پیامبران الهی دستخوش، تحریف و تغییر می‌شد و باید برای تصحیح دوباره تعلیمات، پیامبر جدیدی مبعوث شود.
- ۲۸- انسان‌ها به دلیل نوع خاص آفرینش خود، یعنی فطرت مشترک خود، نام انسان گرفته‌اند. انسان‌ها خوبی را دوست دارند و از رذائل اخلاقی دوری می‌کنند و از قدرت تفکر و اختیار برخوردار هستند.
- ۲۹- (۱) با انجام واجبات دین و ترک حرام‌های آن خداوند را عبادت و بندگی کنیم.
- (۲) ویژگی‌های خوب اخلاقی را کسب کنیم و از ویژگی‌های بد اخلاقی دوری کنیم.
- (۳) جامعه‌ای براساس عدالت بنا کنیم.
- ۳۰- یکی از عوامل تجدید نبوت، پایین بودن سطح درک و فهم انسان‌ها و عدم توانایی در گرفتن برنامه زندگی بود. در زمان پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله انسان‌ها به درجه‌ای از بلوغ عقلی و فکری رسیدند که با تفکر در پیام الهی می‌توانستند نیازهای خود را در طول زمان جواب دهند.
- ۳۱- معارف اسلامی به گونه‌ای است که هم برای نیازهای ثابت و هم نیازهای متغیر، برنامه و شیوه حل مشکل را داراست، مانند: بانکداری، اسکناس، خرید و فروش اسلحه.